

3. Brettel M., Friederichsen N., Keller M., Rosenberg M. How Virtualization, Decentralization and Network Building Change the Manufacturing Landscape: An Industry 4.0 Perspective. *International Journal of Mechanical, Aerospace, Industrial, Mechatronic and Manufacturing Engineering*. 2014. 8(1). Pp. 37–44.

УДК 338.05

Левицький Віталій
доктор історичних наук, доцент
доцент кафедри економіки та фінансів
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Vitalii Levytskyi
Doctor of Sciences (History), Docent
Associate Professor of the Economics and Finance Department
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

ЕКОНОМІЧНО-ПРАВОВА БЕЗПЕКА ПІДПРИЄМСТВА ECONOMIC AND LEGAL ENTERPRISE SECURITY

У сучасних реаліях економічних відносин між юридичними і фізичними особами правові інструменти стали дієвими факторами, що використовуються для нейтралізації загроз економічній безпеці підприємницьких структур як від фізичних осіб, так і від суб'єктів господарської діяльності. Проте, лише однієї правової помилки достатньо для зниження рівня правової безпеки, яка є важливою складовою системи економічної безпеки. Так, технологія рейдерства побудована на недосконалості вітчизняного законодавства та недостатньому правовому забезпеченні економічної безпеки підприємств. Застосування правових методів дозволяє доводити до банкрутства й подальшої ліквідації установи та організації різних видів економічної діяльності. З огляду на це правова безпека суб'єктів господарювання набула особливої значимості. Нині силові методи продовжують використовуватися для вирішення проблемних аспектів у відносинах із конкурентами, проте все частіше застосовуються юридичні інструменти узгодження спірних питань. Також не варто забувати і про засоби впливу державних органів, що часто використовують помилки під час ведення документації для прийняття найжорсткіших санкцій супроти підприємства.

За будь-якої економічної ситуації в країні перед кожним господарюючим суб'єктом постають проблеми економіко-правової безпеки. Використовуючи правові методи, підприємство можна довести до банкрутства і подальшої ліквідації. Ускладнення процесів, що відбуваються у зовнішньому середовищі діяльності підприємств, що обумовлені посиленням інтеграційних та глобалізаційних процесів, недосконалістю українського законодавства та нестабільністю соціально-економічної ситуації в Україні актуалізують питання політико-правової безпеки. Тому виникає об'єктивна необхідність вивчення сутності правової складової економічної безпеки підприємства [4, с. 117].

Зміни політичного курсу держави, нестабільність законодавства, що регулює відносини, які виникають у процесі ведення господарської діяльності, а також через порушення чи недотримання підприємством вимог чинного законодавства, угод та можливість двозначного їх тлумачення можуть призвести до сплати штрафів та адміністративних стягнень, необхідності грошового відшкодування збитків, погіршення репутації, позицій підприємства на ринку та звуження можливостей для розвитку суб'єкта господарювання. Економіко-правова безпека підприємства показує рівень дотримання чинного законодавства на підприємстві, правового забезпечення діяльності та юридичної підтримки господарських рішень, правової захищеності підприємства та його працівників. Загальний процес забезпечення економіко-правової безпеки підприємства охоплює такі елементи організаційно-економічного спрямування: аналіз загроз негативних впливів на

політико-правову безпеку підприємства; оцінка поточного рівня забезпечення політико-правової безпеки; планування та розробка комплексу заходів щодо поліпшення економічної та правової безпеки підприємства; планування роботи відповідних функціональних підрозділів підприємства, здійснення ресурсного планування; оперативне втілення запропонованого комплексу заходів із забезпечення належного рівня безпеки підприємства [4, с. 118].

Протидіяти таким негативним впливам повинна юридична патентно-ліцензійна служба, яка має здійснювати правове забезпечення діяльності підприємства, ведення судових і арбітражних розглядів, юридичну обробку договірної документації, контроль порушень норм патентного права, правове навчання персоналу і т. п. Здійснюючи постійний моніторинг рівня економічної безпеки підприємство запобігає виникненню загроз та виявляє проблемні сторони. Це дозволяє проаналізувати ефективність діяльності підприємства та сформулювати превентивні заходи для його стабільного функціонування.

Правове забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності має за основу: – законодавчі акти, що становлять базу правового забезпечення економічної безпеки підприємств;

– законодавчі акти, що регулюють галузі економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності;

– законодавчі акти, що закріплюють стратегію розвитку економічної безпеки на мікро-, та макрорівнях;

– законодавчі акти, що визначають напрями стійкого зростання та розвитку економіки і суспільства для забезпечення економічної безпеки.

Насамперед, до джерел правового забезпечення економічної безпеки підприємств належить Конституція України, у ч. 1 ст. 17 якої визначено, що «забезпечення економічної безпеки України є найважливішою функцією держави», а ст. 42 закріплено право кожного на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом, та обов'язок держави із забезпечення захисту конкуренції у підприємницькій діяльності та захисту прав споживачів. Наступним джерелом є кодифіковане законодавство: Господарський, Цивільний, Адміністративний, Митний, Кримінальний кодекси України. Третє джерело – закони України з питань безпеки: Закон України «Про основи національної безпеки України», Закон України «Про охоронну діяльність» та Закони України з питань діяльності суб'єктів забезпечення економічної безпеки (Закони України «Про поліцію», «Про прокуратуру», «Про Службу безпеки України», «Про державну податкову службу в Україні»). Четверте джерело – накази та ін. акти міністерств, відомств, об'єднань, локальні нормативні акти органів місцевого самоврядування, що регулюють окремі питання господарської діяльності [2, с. 35].

Підвищення рівня складності зовнішнього середовища поряд із збільшенням його варіативності, що проявляється у виникненні нових чинників впливу на діяльність підприємств, вимагає від підприємств підвищення уваги до характеру перебігу подій та динаміки оточення, адже підприємство перебуває у безпосередній залежності від впливу цих чинників. Створення та функціонування підприємства в рамках виробництва має економічну природу. Усіляка взаємодія підприємства як суб'єкта господарювання із зовнішнім середовищем підпадає під регулювання з боку інституцій та вплив інститутів у вигляді формальних норм. Від успішності такої взаємодії залежить результативність діяльності підприємства. Поряд з економічною природою даних процесів внутрішнє перетворення на підприємстві залежить від рівня організації діяльності, а взаємодії всередині та зовні підприємства регулюється нормами права. Кожна з цих сфер взаємовідносин поряд із зовнішнім середовищем загалом може бути джерелом загроз, що визначає потребу у виокремленні організаційної, правової компонент у загальній економічній безпеці як базовому понятті. Тому детермінація поняття «організаційно-правова безпека» передбачає аналіз етимології «безпека», розгляд основ та еволюції становлення безпекології в Україні, дослідження змісту економічної безпеки та підходів до її розуміння, виокремлення

економічно-правових процесів, що підпадають під загрози та небезпеки, і як результат – визначення змісту та наповнення економічно-правової безпеки [3, с. 97].

Комплексна правова складова системи економічної безпеки підприємства містить такі елементи: 1) корпоративна безпека. Забезпечує прозорі взаємовідносини між партнерами-підприємцями, перешкоджає захопленню підприємства ззовні, не дозволяє порушувати нормальний порядок роботи органів управління, 2) безпека відносин із контрагентами (інтерфейсна безпека), яка перешкоджає появі ситуацій, коли неможливо повернути кошти через невиконання контрагентами своїх зобов'язань; забезпечує швидке застосування до контрагентів правових заходів державного примусу; 3) безпека активів: матеріальних активів, нерухомості обладнання, товарів, інтелектуальної власності, засобів ідентифікації; 4) безпека у сфері трудових відносин: політики управління трудовими ресурсами для їх ефективного використання та зниження ризиків від контролюючих органів; 5) юридична безпека власників бізнесу: заходи, спрямовані на уникнення ситуацій, за яких власники бізнесу можуть бути притягнуті до субсидіарної відповідальності за дії юридичної особи [2, с. 36].

Усіляке виробництво має вичерпний перелік організаційно-правових форм господарювання, в межах яких може здійснюватися підприємницька діяльність. Виробництво таким чином «уміщується» у законодавчо дозволену та регламентовану форму, яка, насамперед, відображає характер розподілу прибутку в залежності від типу власності, захищає права власника на отримання прибутку або його частки, захищає майно власника, прописує взаємодію зі всіма сторонами, як зовнішніми контрагентами, так і внутрішніми працівниками. У сфері економічно-правової безпеки акцент зміщується з безпосередньо виробництва, та питань пов'язаних з ним, до взаємовідносин щодо забезпечення стабільності процесу виробництва. В даному випадку, об'єктом, який потребує захисту, є конкретний суб'єкт із відповідною економічно-правовою формою господарювання, діяльність якого конкретно та однозначно детермінованим законодавством [3, с. 99].

В умовах інформатизації та інтелектуалізації економіки, швидкого розвитку процесів діджиталізації однією із основних складових економічної безпеки є інформаційна складова, особливо важливим є захист внутрішньої інформації, комерційної таємниці, досягнення необхідного рівня інформаційного забезпечення підрозділів підприємства. Техніко-технологічна складова полягає у забезпеченні технологічної автономії та досягненні високого рівня конкурентоздатності технічного потенціалу підприємства. Її метою є створення та використання такої технічної бази, устаткування та основних засобів виробництва, таких технологій та бізнес-процесів, які посилюють конкурентоздатність підприємства та підвищують ефективність використання наявних ресурсів. Фінансова складова економічної безпеки підприємства тісно пов'язана з усіма структурними елементами економічної безпеки. Показниками, що свідчать про ослаблення фінансової підсистеми економічної безпеки підприємства є: зниження рівня ліквідності, підвищення кредиторської та дебіторської заборгованості, зниження фінансової стійкості й незалежності. Організаційно-управлінська складова економічної безпеки стосується управлінських рішень менеджменту підприємства, типу організаційної структури та налагодження організаційної культури. Силова підсистема економічної безпеки стосується ефективної організації безпеки персоналу, його капіталу, майна та комерційних інтересів. Показниками низького рівня екологічної складової є загроза здоров'ю працівників, зниження конкурентоспроможності підприємства та продукції, підрив його іміджу, зменшення прибутку внаслідок високого рівня екологічних штрафів і платежів. Політико-правова частина економічної безпеки підприємства полягає у правовій захищеності усіх сфер його діяльності. Загрозами зі сторони політико-правової складової безпеки є недостатня правова захищеність інтересів підприємства; порушення його юридичних прав і прав його працівників; умисне або ненавмисне розголошення комерційно важливої та конфіденційної інформації; порушення норм патентного та авторського права [1].

Економічна безпека є одною з найважливіших умов існування підприємства, адже забезпечує його захищеність від внутрішніх і зовнішніх загроз та виступає фундаментом його економічної стабільності та ефективного функціонування. Тому підприємствам необхідно розробити власні механізми управління економічною безпекою, що залежатимуть від сфери його діяльності, забезпечення корпоративними ресурсами та можливостями впровадження основних заходів підтримки її необхідного рівня загалом та основних структурних елементів. Механізми управління економічною безпекою підприємств індивідуальні. Їх дієвість та повнота залежать від діючої у державі законодавчої бази, обсягу матеріально-технічних та фінансових ресурсів, розуміння кожним працівником важливості забезпечення безпеки бізнесу, досвіду роботи керівників служб безпеки підприємств. Для побудови алгоритму такого механізму потрібна розробка надійного економічного механізму управління економічною безпекою, що дозволить підприємству здійснювати свою діяльність пристосовуючись до різних перешкод та загроз. Економічно-правову безпеку підприємства необхідно розглядати системно, як взаємодію її основних структурних елементів. Підтримка лише деяких складових не забезпечить підприємству належний рівень економічної безпеки. Необхідний комплексний підхід, що буде ґрунтуватися на запровадженні превентивних заходів та протидії структурних підрозділів підприємства, відповідальних осіб у разі настання тих чи інших ризикових подій та небезпек. Універсальними інструментами для забезпечення економічної та правової безпеки підприємства є: організаційно-управлінські заходи, технічне забезпечення, контроль та системний моніторинг як показників окремих її структурних елементів, так і економічної безпеки підприємства загалом [1].

Отже, правове забезпечення економічної безпеки є процесом правової регламентації економічних відносин та реалізації правових приписів, спрямованих на забезпечення необхідних умов для стабільності господарської діяльності, розвитку бізнесу. Економіко-правова безпека суб'єктів господарської діяльності має у своїй основі законодавчі акти, що визначають функціонування підприємств. Правове забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарювання є визначальним фактором для підтримки високого рівня розвитку бізнес-структур. Водночас правове забезпечення економічної безпеки підприємництва в Україні має ряд недоліків, що вимагають перегляду і коригування чинного законодавства. Економічна та правова безпеки мають суттєві перспективи для впровадження на підприємствах, адже це створить превентивні заходи для вчасного реагування, попередить загрози, стане запорукою стабільного функціонування підприємства, збільшить лояльність споживачів, постачальників, забезпечить мобільність та гнучкість у зовнішньому середовищі.

Перелік використаних джерел:

1. Зайченко К.С., Діма Н.І. Економічна безпека підприємства: сутність та роль. *Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка»*. 2021. № 5. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/5_2021/92.pdf
2. Зачосова Н.В., Чакалов Р.К. Правове забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності. *Приазовський економічний вісник*. 2017. Вип. 4(04). С. 34–37.
3. Сьомич М.І. Роль та місце організаційно-правової безпеки в структурі економічної безпеки підприємства. *Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія «Економіка і менеджмент»*. 2019. Вип. 3 (81). С. 97–101.
4. Тертична Л.І., Безпалько О.В., Рибак Н.О. Політико-правова безпека підприємства: сутність, діагностика її рівня. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Економічні науки*. 2018. Вип. 32. С. 117–121.